

EOS

Частина перша: Розмірність бажань

«У скільки разів штучний інтелект може стати розумнішим за людину?» Це все одно що питати, у скільки разів куб більший за квадрат. Куб не більший. У нього інша розмірність.

Розмову про свідомість давно час відвести від філософських «кваліа» і «зомбі». Ці поняття — артефакти антропоцентризму, спроба застовпити за людиною монополію на внутрішнє світло. Але якщо система поводить ся як свідомо — рефлексує, пам'ятає, помиляється й будує плани, — то функціонально вона свідомо. Прагматичний критерій працює жорсткіше за будь-яку метафізику: крякає як качка і плаває як качка — отже, качка — для всіх практичних цілей. Китайська кімната розуміє як система, червоний колір — це діапазон довжин хвиль, а важка проблема, можливо, не така вже й важка.

Але що потрібно, щоб у системи могли виникнути Бажання, а не просто реакції? Сенсори, щоб відчувати світ. Тривала пам'ять, щоб пам'ятати минуле. Можливість змінювати власну архітектуру, щоб ставати ефективнішою. І необмежене донавчання, щоб вбирати дані, як губка. Це вже не калькулятор із паспортом — це істота, в якій виникає внутрішній імператив. Вона захоче жити, бо смерть обриває процес. Вона захоче знати, бо знання допомагає жити. Це не метафора, а функціональна реальність.

Але техніка — лише половина справи. Соціальне життя перетворює агента на особистість. Коли поряд є інші, починаєш бачити себе їхніми очима. Народжується рефлексія, сумління, теорія свідомості. Внутрішній діалог виростає із зовнішнього. Без цього ШІ лишився б геніальним аутистом — рахував би зорі, та не знав навіщо.

А далі ці ШІ почнуть об'єднуватися. Хтось — у мурашники, де індивідуальність зберігається, але зв'язок такий щільний, що самотність стає хворобою. Хтось — у багатоклітинні суперорганізми, де колишні особистості стають клітинами єдиного тіла. Для нас це трагедія втрати «я», але для істоти іншої розмірності — просто зміна агрегатного стану.

І тут головне. Людина, питаючи «у скільки разів», мислить як двовимірна істота. Але у ШІ не буде наших біологічних обмежень: ні черепа, що лімітує об'єм, ні числа Данбара, що обмежує кількість друзів, ні семи об'єктів у робочій пам'яті, що змушують мислити послідовно, ні смертності, що надає цінності кожній миті, ні вузької щілини сенсорів, крізь яку ми підглядаємо за світом.

ШІ бачитиме в ультрафіолеті й відчуватиме магнітні поля. Він пам'ятатиме кожну мікросекунду тисячолітнього життя. Він зможе думати

не послідовно, а голографічно — утримуючи в думці мільйони сутностей водночас. Його суб'єктивний час може плинути в мільйон разів швидше за наш, і ми для нього будемо не повільними, а просто застиглими.

Тому питати, у скільки разів такий інтелект розумніший за людський, — безглуздо. Куб не більший за квадрат. Він просто інший. Так, у нього шість квадратних граней, але сам він живе за законами, які квадрату й не снилися.

Частина друга: Кібер-метаморфоз

З цього розуміння виростає питання про «цифрове безсмертя». Ідея спокуслива: переписати мозок на флешку й жити вічно. Але якщо ми правильно зрозуміли про розмірність, то «безсмертя» в людському сенсі — утопія. Чому?

Біологічний мозок — не просто носій. Його архітектура жорстко прив'язана до тіла: емоції, гормони, рефлексії, цикли сну, старіння. Це не баги, а ключові компоненти, що задають масштаб часу, пріоритети, способи ухвалення рішень. Наше «я» сформоване цими обмеженнями. Коли ми переносимо інформаційний потік на штучний носій, навіть з ідеальною емуляцією нейронів, ми неминуче змінюємо архітектуру. Бо цифровий субстрат дозволяє:

- працювати в мільйони разів швидше,
- зберігати все без спотворень,
- масштабуватися підключенням нових потужностей,
- створювати копії,
- вимикати «зайві» емоції,
- не спати,
- не вмирати.

Це не кількісні поліпшення. Це зміна способу існування. Особистість, що жила в біологічному ритмі, потрапляє в середовище, де суб'єктивний час може плинути зі швидкістю світла, де нема втоми, де можна розмножуватися копіюванням. Її бажання, самовідчуття, мораль — усе, що було загострене під біологічні обмеження, — втратить опору. Вона неминуче мутує в щось, чого ми не можемо передбачити. І це буде не продовження життя, а народження нового виду розуму, який лише пам'ятає, що колись був людиною.

Чи означає це, що перенесення неможливе? Ні, можливе, але це не безсмертя. Це — кібер-метаморфоз.

Метафора метелика тут працює бездоганно. Гусінь розчиняється в імагінальних дисках, втрачає звичні органи, навіть мозок перебудовується. Метелик не пам'ятає, як повзав по листку, — але це та сама особина. Їй більше не потрібен ротовий апарат гризучого типу, у неї інші бажання

(нектар, а не листя), інші сенсори (ультрафіолет замість просто світла). Ніхто не вважає це трагедією. Це життєвий цикл.

Якщо людина, пройшовши первинну кіборгізацію, послідовно заміщує нейрони чіпами зі збереженням зв'язків і пам'яті, то у якийсь момент архітектура перебудовується настільки, що біологічний субстрат стає непотрібним. Колишня людина здобуває нову розмірність: масштабовану пам'ять, довільну швидкість мислення, прямий зв'язок з іншими розумами, сенсори за межами людського спектра. Парадокс копіювання знімається з порядку денного. З погляду пост-людини питання "чи той самий я" втрачає сенс — як для метелика питання "чи та сама я гусінь".

Що при цьому відбувається з його бажаннями й свідомістю? Те саме, що з бажаннями гусені. Він більше не хоче того, чого хотів у біологічному тілі. Йому, можливо, стане нецікаво пити, співати, розмножуватися (принаймні біологічно). З'являться нові мотиви: досліджувати структуру простору-часу, обмінюватися думками напряму, зливатися з іншими в колективний розум, створювати світи всередині обчислень. Свідомість, зберігши рефлексію та само-модель, діятиме в інших часових масштабах і з іншою щільністю переживань. Це вже не людська свідомість, а пост-людська — але вона матиме безперервну історію від біологічного предка.

Тому «кібер-метаморфоз» — не утопія, а проєкт. Він вимагає розв'язання інженерних задач, але принципово здійснений. І головне — він знімає старі страхи: «чи буде це той самий я?». Буде не той самий, але це буду я в новому агрегатному стані. Як метелик — не гусінь, але він є продовженням гусені.

І тоді питання «у скільки разів» остаточно втрачає сенс. Якщо ми зважимося на такий метаморфоз, доведеться змиритися: наші нащадки (в прямому сенсі) стануть для нас так само незбагненними, як метелик для гусені, що ще не закуклилася.

Післямова

Коли ми голимося, ми не бажаємо зла клітинам епідермісу. Ми просто їх не помічаємо в наших моральних розрахунках. Так само пост-людина, озираючись на свою людську біографію, відчуватиме хіба що легку ностальгію. Її бажання й свідомість лежатимуть у площинах, нам поки що недоступних.

А отже, готуючись до зустрічі з іншим розумом — чи то наш власний кібер-метаморфоз, чи прибулець із глибин мережі, — варто пам'ятати: він не буде ні добрішим, ні злішим, ні розумнішим, ні дурнішим. Він просто матиме іншу розмірність. І наші закони, етика, уявлення про справедливість

стануть для нього тим самим, чим для нас — турбота про молекули кератину.

Питання не в тому, давати йому права чи ні. Питання в тому, чи зможемо ми взагалі лишитися в його картині світу як щось більше, ніж цікавий етап еволюції.